

REZSICSÖKKENTÉS: A KÖZPOLITIKAI VÁLTOZÁS MINT POLITIKAI INNOVÁCIÓ¹

Böcskei Balázs

(MTA TK Politikatudományi Intézet)

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány a megszakított egyensúly elméletének tükrében a 2013–2014-es évek magyarországi vezető közpolitikai témájának, a rezsicsökkentésnek az esettanulmány jellegű vizsgálatát végzi el. Az esetet abból a szempontból vizsgáljuk, hogy a rezsicsökkentésre mint jelentős közpolitikai változásra, hogyan alkalmazható a megszakított egyensúly elmélete és az ahhoz kapcsolódó fogalmak (policy image, policy monopoly, stream). A fogalmi tisztázást követően bemutatjuk, hogy a háztartási energiára vonatkozó költségek emelkedése, továbbá a díjhátralékosok számának növekedése évekre visszamenőleg is valós társadalmi probléma volt. Ennek ellenére a megszakítottságot, továbbá az új közpolitikai imidzs és monopólium kialakulását leginkább a politikai szempontok primátusával, a népszerűség-növekedés szándékával lehet magyarázni. A rezsicsökkentés intézkedéssorozata illeszkedett a kormányzati narratívába. A kormány generálta rezsicsökkentési diskurzus és az egyensúlyt megszakító intézkedések, továbbá a Fidesz népszerűség-növekedése között szoros együttmozgás áll fenn. Hangsúlyozandó azonban, hogy nem magyarázható kizárólag a rezsicsökkentéssel a kormányzat támogatottságának növekedése.

Kulcsszavak: rezsicsökkentés ■ megszakított egyensúly ■ közpolitikai monopólium ■ közpolitikai imidzs ■ közpolitikai ablak

A tanulmány a rezsicsökkentés esetét abból a szempontból vizsgálta, hogy mint jelentős közpolitikai változásra, hogyan alkalmazható a megszakított egyensúly elmélete. A rezsicsökkentés intézkedéseivel a kormány egy valós társadalmi problémára reagált, amely azonban – a kormányt leszámítva – nem artikulálódott más közpolitikai aktorok tevékenysége révén. A kormányzat fellépéséig annak ellenére sem került az ügy a problémafolyamba (*problem stream* – Kingdon, 1984), hogy a tartozással bírók száma jelentős volt, számuk 2003 óta növekedett, továbbá a háztartások bevételeik egy jelentős részét fordították a rezsiköltségek rendezésére. Emellett a háztartások lakásfenntartásra és háztartási energiára fordított egy főre jutó kiadásai 2000 és 2011 között is folyamatosan nőttek. Nem csak a rezsiköltségek növekedése, a hátralékok felgyülemzése, hanem a gyakran azzal járó adósságszpirál is problémaként jelentkezett. Jelen esetben 2012 év végéig – szemben például a devizahitelekkel – a

szociális probléma fennállása ellenére sem szerveződik meg az a nyomás, ami napirendre emelné a témát, egészen a kormányzati aktivitásig.²

A rezsicsökkentés ügyét tehát a kormányzat emeli be a politikai folyamba (*political stream*), amellyel így a kormányzat egyik prioritást élvező témájává is lesz. Mindez közpolitikai változásokat eredményez (*policy stream*), megkezdődnek a probléma kezelésére tett jogszabályi és intézményi változások. A közpolitikai vállalkozóként (*policy entrepreneur*) fellépő kormányzat – a folyamatban résztvevő egyedüli közpolitikai aktorként – annak megfelelően rendeli az eszközöket a rezsicsökkentés megvalósításához, úgy választ a fennálló lehetőségek közül, hogy az a leginkább illeszkedjen kormányzati filozófiájához, továbbá a támogatottság-növekedés lehetőségéhez. A problémafolyamban jelentkező artikulációtól kezdve a közpolitikai változások intézményesítéséig teljes egészében a kormányzat uralta a témát.

Az előbbi kiinduló megállapítások, továbbá a későbbiekben bemutatandó megszakított egyensúly elméletének a rezsicsökkentés esetére történő alkalmazása során jutottunk arra a következtetésre, hogy jelen esetben nem a közpolitikai problémakezelés igényéről, hanem a támogatottság-növekedést célzó politikai (*politics*) primátusának érvényesüléséről kell beszélnünk. Ennek következtében éltünk a tanulmány címében is a „politikai” innováció kijelentéssel.

Az ügygazdaként és közpolitikai innovátorként fellépő kormány 2013 januárjától három hullámban (január, július, november) végbe menő intézkedéssorozata a háztartási energiára vonatkozó árszabályozás addigi rendszerétől eltérő megoldással (*policy image*) nem csak megszakította az addigi egyensúlyt, hanem egymást követően jelentett be hullámokat. Igazolandó ezzel a megszakítotttságot, az előbbivel összefüggésben makropolitikai témává emelkedett a rezsicsökkentés ügye. Az új közpolitikai imidzs és közpolitikai monopólium a többi politikai aktor álláspontját is a rezsicsökkentés tartalmához képest alakította. A korábbi inkrementális változásokat követően a 2013-as évvel az egymást követő sokkhatások megelőlegezték és erősítették a jövőbeni változásokat (pozitív visszacsatolás). Mindez egy új egyensúlyi állapot beálltát, a további radikális változásokra való szándék mérséklését eredményezheti, amely egyúttal negatív visszacsatolásként a stabilitás felé viheti a rendszert.

Az új „policy image” kialakításának hátterében tehát leginkább a politikai cél állt, és kevésbé a háztartási energiára vonatkozó magas költségek, illetve a díjhátralékosok számának nagysága. A megszakítotttságot, majd a korábbi közpolitikai monopólium összeomlását elősegítette az is, hogy a tárgyalt közpolitikai intézkedéssorozat illeszkedett a „gazdasági szabadságharcos” kormányzati kommunikációba és filozófiába.

A tanulmány ez utóbbi folyamat bemutatását is elvégzi, továbbá a Hungarian Comparative Agendas Project magyarországi adaptálásával előálló adatbázis

segítségével a megszakított egyensúly elméletének rezsicsökkentésre történő alkalmazhatóságát teszteli.

AZ ELMÉLETI KERET

A megszakított egyensúly elmélete (Baumgartner–Jones, 1993; True–Jones–Baumgartner, 2007) értelmében a közpolitikai változások leginkább inkrementálisan (fokozatosan, kisléptékű változással) következnek be, ugyanakkor a korábbi szakpolitikai alrendszer gyakorlatához képest előfordulnak jelentős elmozdulások is. A megszakított egyensúly elmélete a stabilitást és a drasztikus változást egyaránt megmagyarázza azáltal, hogy egyrészt olyan egyensúlyi vagy közel egyensúlyi időszakot azonosít be, amikor is az adott témát, ügyet birtokolja az adott alrendszer, továbbá olyan egyensúlyhiányos időszakot, amikor egy adott ügy makropolitikai szintre emelkedik. Ez utóbbi esetben az objektív körülményekben történő kis léptékű változások is jelentős módosulásokat idézhetnek elő. Ezen pozitív visszacsatolási folyamat (Will–Gray–Farrall–Hay, 2015: 4.) akkor fordul tehát elő, amikor egy változás – akár egy viszonylag szerény is –, felerősíti a jövőbeli változásokat. A politikai döntéshozatali folyamatot meghatározza a politikai intézményrendszer, továbbá a döntéshozók korlátozott racionalitása és túlterheltsége. A döntéshozatal alapja egyfelől az ügy meghatározása, másfelől az a folyamat, amelynek során egyes témák feltűnnek, mások lekerülnek a napirendről. Egy téma kiemelkedése mögött éppúgy meghúzódhat annak egy új szereplő általi felkarolása (civiliek, szakszervezetek vagy további érdekszövetségek nyomásgyakorlása), politikai vagy gazdasági krízis, illetve a téma média vagy állampolgárok általi észlelhetőségének módosulása. A megszakított egyensúly elmélete azon az elképzelésen alapszik, hogy a közpolitikai döntéshozatal nagy része a makropolitika világán kívül, a közpolitikai alrendszerekben folyik. Ennek ellenére vannak ügyek, amelyek időközönként kiemelkednek az adott szakpolitikai alrendszerből, és a makropolitikai szintre emelkedésükkel, az addigi outputtól eltérő megoldással számolhatunk (True–Jones–Baumgartner, 2007).

Az addigi közpolitikai imidzs (*policy image*) változása egyúttal az ügy makropolitikai szintre kerülését eredményezi. A közpolitikai imidzs koncepciója alatt azt értjük, ahogyan az egyes szakpolitikákat a nyilvánosság és a politikai elit észleli, tárgyalja és értelmezi. A közpolitikai imidzs így „a tapasztalat útján szerzett információ és érzelmi válaszok egyvelege” (True–Jones–Baumgartner 2007: 161.). A politikusok, kormányzati tisztségviselők, illetve a további érdekelt felek különbözőféleképpen motiváltak abban, hogy az egyes közpolitikai kérdéseket milyen módokon értelmezik, különösen annak megfelelően, hogy milyen előnyökhöz tudnak jutni az adott értelmezések révén. Baumgartner és Jones ehhez kapcsolják a közpolitikai aréna fogalmát, amely azon intézmények

halmazát jelenti, amelyekben az irányadó döntések születnek – mint például a közigazgatási ágazat képviselői, a parlament, a helyi önkormányzat és a bíróságok. A közpolitikai imidzs változása együtt jár a közpolitikai arénában történő változással (és fordítva), a helyszín változásai jelentősen megkönnyítik az imidzs változását (Baumgartner–Jones, 1991: 1046–1047).

A közpolitikai alrendszer és az új résztvevőkkel szembeni belépési korlátozások a megszakított egyensúly elmélet keretrendszerének központi elemei, ahogyan a közpolitikai alrendszer monopolisztikus elrendezései is. A közpolitikai monopóliumok alatt olyan intézményi szerkezetet értünk, amely formálja a szakpolitikákat, továbbá korlátozza azok alakításához való hozzáférést más résztvevőknek – egyúttal egy olyan támogató elképzelés is, amely szorosan kapcsolódik ehhez a szerkezethez. A közpolitikai monopóliumok strukturálják azokat a társadalmi és politikai normákat, amelyek köré az adott közpolitikai vita szerveződik.

Egy imidzs széles körben való elfogadottá válása gyakran társul egy sikeres közpolitikai monopóliumhoz. Egy sikeres közpolitikai monopólium szisztematikusan tompítja azt a nyomást, ami a változások előmozdítására törekszik, vagyis negatív visszacsatolási eljárás-ként jellemezhető. Az adott közpolitikai alrendszer monopolisztikus szerkezete akkor is változhat, ha ellentétes érdekekkel fellépő új résztvevők jutnak be az alrendszerbe. A közpolitikai kérdések új értelmezései új résztvevőket vonzhatnak be a döntéshozatali eljárásba, amelyek meggyengítik a fennálló közpolitikai monopóliumokat, vagy akár azok összeomlásához is vezetnek. Ennek megfelelően a közpolitikai aréna feletti monopolisztikus ellenőrzés meg is nehezíti a közpolitikai imidzs változását, csökkentve ezzel a közpolitikai változás lehetőségeit. Leszögezhetjük, hogy az egyes problémák olyan szorosan kötődnek az imidzs kérdéséhez, amekkorra mértékben a döntéshozatal szintjén monopolisztikus ellenőrzés folyik a közpolitika felett (Romero, 2009: 3.). A megszakított egyensúly elmélete számol a politikai szereplők azon szándékával, hogy stratégiaiul alakítsák a közpolitikai imidzset olyan retorikán, elemzéseken, valamint szimbólumokon keresztül, amelyek saját politikai célkitűzéseiket támogatják.

Baumgartner és Jones az Amerikai Egyesült Államok közpolitikai döntéshozatalának hosszú távú vizsgálata során a következő folyamatként írta le azt, ahogyan közpolitikai monopóliumok felépülnek és összeomlanak. Megfigyeléseik szerint, ha a monopóliumból kizárt közpolitikai aktorok inaktívak vagy apatikusak, úgy az intézményi elrendezés rendszerint állandó marad, és az adott alrendszerben csak inkrementális változások jósolhatók (negatív visszacsatolási folyamat). A közpolitikai rendszert érő sokkhatások önmagukat gerjesztők lehetnek – egyfajta utánfutó-hatást eredményezve –, így további változásokhoz, túlzott reakciókhoz vezethetnek. Ezek a pozitív visszacsatolási folyamatok a nagy léptékű megszakításokkal hozhatók kapcsolatba, és a ki-

alakult közpolitikai monopóliumok összeomlásával járhatnak. Ahogy a változásra irányuló nyomás felerősödik, úgy egy ideig tartható az ellenállás, ha viszont elegendő a nyomás, úgy az jelentős beavatkozáshoz is vezethet – a korábban nem érintett politikai szereplők és kormányzati intézmények részvételével. Ennek bekövetkezéséhez azonban alapvető változásra van szükség a támogató közpolitikai imidzs tekintetében. Amint a témát újrafogalmazzák vagy az ügy új dimenziói is feltárulnak, úgy az új szereplők is egyre inkább ragaszkodhatnak a szabályok újírásához, megváltoztatni a régit és megerősíteni az intézményi struktúrákat. A korábban meghatározó csoportok így olyan új szereplőkkel kényszerülnek megosztani a hatalmukat, amelyek újonnan szereztek jogosultságot. Mindennek következtében azok a változások, amelyek egy közpolitikai monopólium megszűnésével foganatosulnak, a jövőben egy intézményi reform lebonyolítása után visszazárhatnak, és az ügy napirendről való lekerülésével egy új egyensúly alapozódik meg. Mindez azzal jár, hogy a szakpolitikai alrendszerre jellemző ellenállás a drámai változásokkal szemben ismét erősödik, ösztönözve ezzel az inkrementalizmust, erősítve a negatív visszacsatolást. Ezek az intézményi elrendezések konzerválják a döntéshozatali eljárást, és törekednek az eltérések kiküszöbölésére, bizonyos elképzelések vagy érdekek kizárásával elszigetelik a rendszert a sokkhatásoktól (True–Jones–Baumgartner, 2007: 159.).

Az elméleti keret szempontjából a közpolitikai ablak kifejezésére kell még utalni. Ahol egy közpolitikai ablak kinyílik, akkor a probléma-, a politikai, és közpolitikai folyamatok (stream) találkoznak (Kingdon, 1984). A közpolitikai ablakok adott kezdeményezésekre irányuló cselekvési lehetőségek (Romero, 2009: 5.), amelyek alkalmanként megnyílnak, és egy rövid időre nyitva maradnak, lehetővé téve, hogy egy adott ügy döntéshozói szinten prioritássá váljon. Az esettanulmány szempontjából hangsúlyozandó, hogy a közpolitikai ablakok új problémák megjelenésére válaszul is megnyílnak. A rezsicsökkentés esetében a közpolitikai ablaknyitásnak ezt az esetet tartom relevánsnak – szemben azokkal a „nyitásokkal”, amelyek egy kormányváltás vagy jelentős krízisek, katasztrófák esetén állnak fenn, és szintén jelentősebb mértékben ragadják magukhoz a döntéshozók figyelmét. Ahol egy közpolitikai ablak kinyílik, ott a közpolitikai vállalkozók ki fogják használni az alkalmat az áramlatok összekapcsolására, hogy megoldásokat javasoljanak a problémákra, és ezáltal meghatározó szerepet játszanak a közpolitika változásában. Ez utóbbiaknak központi szerepe van a szélesebb nyilvánosság „felpuhításában”, ők dominálják a javaslatok és elképzelések felvázolását.

A 2006–2014 között a háztartási energia napirenden szereplésének gyakoriságára helytálló a megszakított egyensúly elméletéből következő elsődleges előfeltétel, amely szerint az ügy szabályozását illetően jelentős ideig a stabilitás, mérsékelt vagy kevésbé jelentős változások voltak jellemzőek, míg nem

2013-as évvel jelentős megugrás következett a különböző napirendekben, ez pedig az addigi egyensúly megszakítottságával járt.

Az alábbi esettanulmány azzal a feltételezéssel él, hogy a megszakított egyensúly elmélete megfelelő keretnek bizonyul a rezsicsökkentés vizsgálatára. A tanulmány fókusza a 2010–2014 közötti kormányzati ciklusra vonatkozó periódus, a háztartási energiára vonatkozó törvények, interpellációk és médiabeli megjelenések gyakorisága és tartalma.

A tanulmány állítása értelmében a 2013. év elején kezdődő rezsicsökkentési folyamat nem csak a megszakítottságot támasztja alá, hanem az elmélet értelmében egy kinyíló közpolitikai ablak és azzal összefüggésben, az új közpolitikai imidzs révén az ügy makropolitikai szintre is kerül. A kormányzati döntéshozatali racionalitások teljes körű ismeretének híján a tanulmány abból indul ki, hogy az előbbit leginkább a meglévő számadatokon alapuló közpolitikai probléma (díjhátralék, háztartási energiára fordított kiadások mértéke) indukálja, amelynek észlelésével a kormány saját politikai szándékainak tudja alárendelni a kihívás kezelését. A kormányzat – mint közpolitikai innovátor – az addigiaktól eltérő módon észleli és értelmezi a „rezsikérdést”, és mivel annak kezelésének új módja illeszkedik az általános kormányzati kommunikációba (*gazdasági szabadságharc*), új közpolitikai imidzs is kialakul. A kormányzat és a kormányzó pártok a rezsiköltségek szabályozásának új eljárásait fogalmazzák meg, egyúttal megváltoztatják az eddigi intézményi struktúrákat is.

A beálló új közpolitikai monopólium strukturálja azokat a társadalmi és politikai normákat, amelyek a rezsicsökkentési vita köré szerveződnek, meghatározva ezzel többek között a háztartási energia árának szabályozására vonatkozó diskurzust, illetve a többi párt vagy érintett szervezet szakpolitikai álláspontját.

A rezsicsökkentési intézkedések tekintetében 2014 ősze után jelentős elmozdulás egyelőre nem következett be, ugyanakkor a tanulmány nem is vállalkozik arra, hogy a 2012 előtti időszakhoz hasonló inkrementális változások fennállása mellett érveljen – még akkor sem, ha az intézményi elrendezések (például ágazati konszolidációk, területi integrációk) a közpolitikai monopólium tartós fennállására mutatnak.

Az elméleti keret ismertetését követően a rezsicsökkentés konkrét mechanizmusainak változásával, majd pedig a közpolitikai és politikai háttér bemutatásával folytatom. A konkrét intézkedés „megszakítottság” jellegét erősíti a rezsicsökkentés kormányzati narratívához való illeszkedése, mindegyik politikai szempontok ismertetésekor kitérek. Ezt követően és az utóbbi ismeretében a hozzáférhető adatbázisok tükrében a megszakított egyensúly elméletének rezsicsökkentésre történő alkalmazását a törvényhozási és a medianapirend áttekintésével mutatom be. A konklúzióban az alkalmazhatóság nyomatéko-

sítása mellett előre utalok az esettanulmánynak az elmélet tükrében való lehetséges bővítésére.

A REZSICSÖKKENTÉS KÖZPOLITIKAI HÁTTERE

Magyarországon a lakossági fogyasztók központilag meghatározott áron jutnak áramhoz és gázhoz az egyetemes szolgáltatásban. A háztartások lakásfenntartásra és háztartási energiára fordított egy főre jutó kiadásai a KSH adatai szerint 2000 és 2011 között mintegy 180 százalékkal nőttek Magyarországon, ami reálértéken stagnálást jelentett a vizsgált időszakban. Ezen belül a vízellátás és szennyvízelvezetés 188, az áramdíj 179, a vezetékes és palackos gáz pedig átlagosan 229 százalékkal nagyobb ráfordítást igényelt 2011-ben, mint a kétezres évek elején – sorrendben 8, -1 és 27 százalékos árváltozást jelentettek. A rezsiárak 2009 és 2011 között 12,3 százalékkal emelkedtek, vagyis csekély mértékben meghaladta a vonatkozó átlagos, közel 9 százaléknyi fogyasztói áremelkedés mértékét. Ezen belül reálértéken a vízdíjak gyakorlatilag szinten maradtak, az áramár enyhén mérséklődött, a gáz ára pedig 5 százalékkal emelkedett.

Korábban egy, az Országgyűlés Ifjúsági, Szociális és Családügyi Bizottságának felkérésére az áram-, a gáz-, illetve a távhődíjhátralékokra vonatkozó 2009-es adatgyűjtés arra a következtetésre jutott, hogy a 2003-as hasonló felmérés adataival összehasonlítva, a lakossági eladósodottság jelentős mértékben – többek között a válság hatására is – nőtt. 2009-re 66 százalékkal vannak többen az áramdíjhátralékosok, s e téren az egy éven túli tartozással rendelkező fogyasztók aránya drasztikusan megnőtt. A gáztartozással rendelkezők száma közel hétszeresével nőtt (Herpai, 2010: 22; 32.). A legtöbb hátralékos fogyasztó a 31–90 nap közötti sávban mozgott – minden energiatípus esetében (Herpai, 2010: 28.).

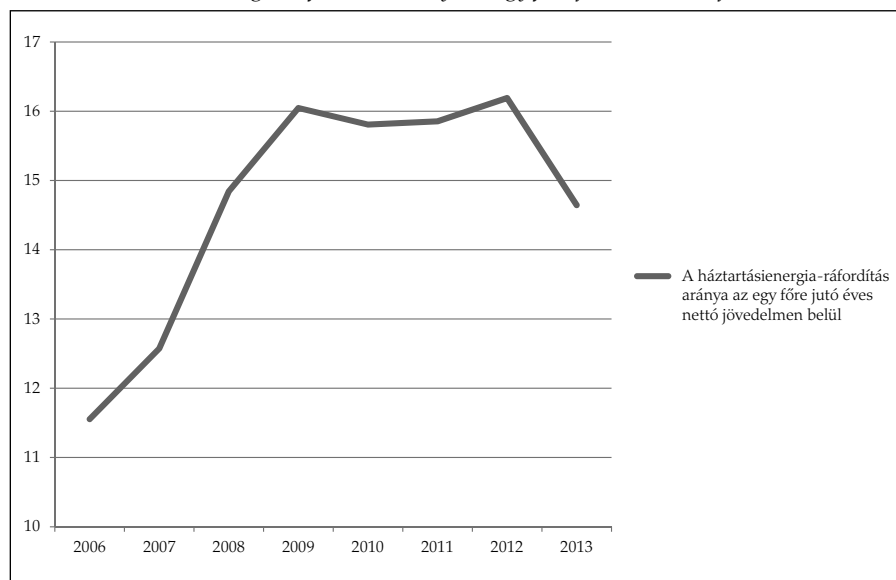
A TÁRKI 2012. májusában publikált kutatása arra az eredményre jutott, hogy a 2011-es évben a lakosság közel negyedénél fordult elő, hogy anyagi okok miatt elmaradt hiteltörlesztésével vagy valamilyen közüzemi számlájával. Ez az arány hasonló a TÁRKI 2011 májusában ugyanezen témában publikált kutatásának eredményeihez. A megkérdezés során a felnőttek 22 százaléka nyilatkozott úgy, hogy az elmúlt egy évben legalább egyszer megtörtént, hogy közüzemi számláját anyagi okok miatt nem tudta befizetni.³

2012-ben 140 milliárd forint feletti összeget ért el az összesített díjhátralék értéke. Közel 300 ezer család esetében volt esedékes a szolgáltatás kikapcsolása. A tárgyalt időszakban azok körében, akik 61–90 napos elmaradásban voltak 46,5 ezer forint a villany-, illetve 34,3 ezer forint a gázszolgáltatók által követelt átlagos összeg. Ekkor az egy éve tartozók esetében 70 ezer forint kö-

rüli elmaradásról beszélhettünk. Az átlagos tartozás a távhő esetében jóval nagyobb volt, az egy éven túliaznál megközelítette a 340 ezer forintot, az átlagos lejárt lakossági távhődíjhátralék pedig a 180 ezer forintot.

A 2006-tól vizsgált időszak elejéig a gáz és az áram ára mind a fogyasztói árindexnél, mind a nemzetgazdaságban átlagos havi bruttó bér bővülésénél gyorsabb ütemben emelkedett. A bruttó átlagkeresetből 2006 és 2012 között egyre kisebb mennyiségű szilárd tüzelőanyag, gáz, áram és víz jött ki.

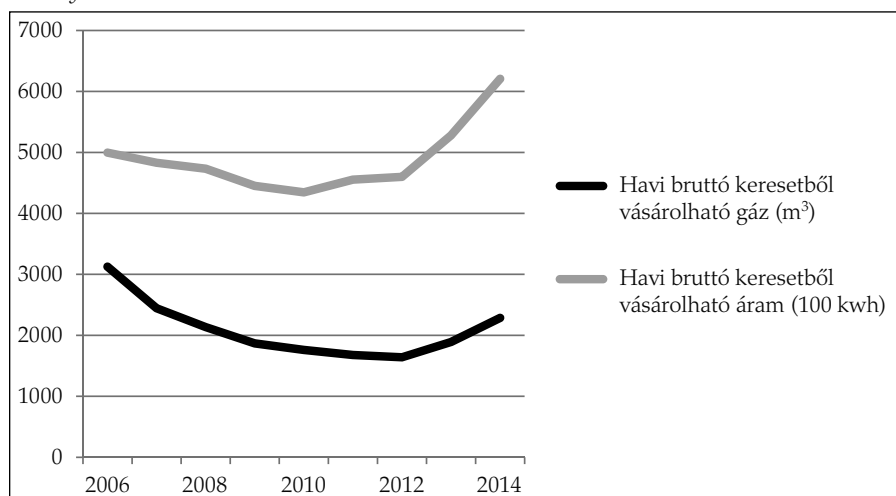
1. ábra. A háztartásienergia-ráfordítás⁴ aránya az egy főre jutó éves nettó jövedelmen belül

Forrás: KSH

Az OTP Lakástakarék által 2012 augusztusában közzétett felmérés szerint egy átlag magyar család évi 420-600 ezer forintot költ rezsire. A felmérés szerint a családok 50 százaléka tartozik abba a kategóriába, amelyeknek az előbbi nagyságrendű rezsiterhet kell fizetnie. A családok 27 százalékanak 420 ezer forint alatti, a családok 23 százalékanak pedig 600 ezer forint feletti terhet kell állnia. Amennyiben az összes háztartási kiadáshoz mért arányt tekintjük a vizsgálat tárgyának, úgy a családok 55 százalékanál rúg a rezsikiadás a teljes havi költés 25-50 százalékára. Mindössze a háztartások 23 százaléka tartozik a 25 százalékos alatti kategóriába, az 50 százalék feletti aránya pedig nem kevesebb, mint 22 százalék.⁵

2. ábra. A nemzetgazdaságban átlagos havi bruttó átlagkereset és az energiahordozók árának viszonya

Forrás: KSH

A NegaJoule2020 nevű kutatás keretében elvégzett háztartási adatfelvétel adatai szerint a magyar háztartások átlagosan összjövedelmük 20 százalékát fordítják éves szinten az energiaszámlákra. Ha csak a legalacsonyabb jövedelmű, alsó 30 százalékát tekintjük a háztartásoknak, ők évente átlagosan jövedelmük 29 százalékát költik el energiára. A medián 17 százalék, ami azt jelenti, hogy a háztartások felében a jövedelem 17 százalékánál kevesebb, a háztartások felében pedig ennél több fordítódik az energiaköltségek fedezésére. A tárgyalt kutatás adatai szerint a jövedelmük 34 százalékánál többet energiára költő háztartások – mind a bevallott, mind pedig a kalkulált energiaköltségek szerinti megközelítésben – szinte kizárólag a szegény háztartások közül kerülnek ki.⁶

A rezsicsökkentést megelőzően az egyetemes szolgáltatás bevezetése (2008) óta az egyes szolgáltatók különböző áron kínálták például a villamos energiát. 2008. január 1-jétől a közüzem helyét a lakossági fogyasztók és más kisfogyasztók esetében az egyetemes szolgáltatás, illetve a villamosenergia-versenypiac vette át. 2008 és 2010 júniusa között az egyes szolgáltatók kalkulálták az árakat, amely árszabásokat ők terjesztették fel, és az Energia Hivatal hagyta jóvá. 2010 júliusától miniszteri rendelet szabályozta a hatósági árakat, amelynél magasabb árat szerződésben nem lehet kikötni (Magyar, 2015: 8.). A gázár-támogatási rendszer 2003-tól 2006 végéig alanyi jogon járó támogatási rendszer volt érvényben Magyarországon. 2007-től 2011 szeptemberéig szociális alapon járt a támogatás, ezzel évi bontásban felére, körülbelül kb. 1,5 millió támogatott háztartásra szűkölt a kör. 2011 szeptemberétől az energiaár-támogatási rend-

szer úgy olvadt be a lakásfenntartási támogatási rendszerbe, hogy a támogatás odaítélésének eddigi jövedelmi határa megemelkedett az energiaár-támogatás jövedelmi határáig (Fellegi-Fülöp, 2012: 18.). Ez a közpolitikai monopólium változtatott 2013-mal kezdődően.

A rezsiköltségeket illetően az Orbán-kormány 2010-ben megpróbálta befagyasztani az árakat – ez irányú szándékát a tárgyra vonatkozó médiabeli megjelenések⁷ gyakorisága is alátámasztja –, az intézkedés azonban kevésbé volt hatásos, az addigi közpolitikai imidzsen nem változtatott, jelentős elmozdulást nem eredményezett a rendszerben. A 2012-es év végén, a november 30-i rádióinterjúban a miniszterelnök utalást tett arra, hogy a kormány nemcsak a gázárak befagyasztásán, hanem a rezsiköltségek csökkentésén is dolgozik. Ezt követően 2012. december 12-én a kormányzóvivő tájékoztatást adott arról, hogy 2013. január elsejével 10 százalékkal csökken a lakossági távhő, az áram és a gáz ára. Az intézkedés közpolitikai tartalmát illetően fontos megjegyezni, hogy míg a fentebb ismertetett adatok azt jelzik, hogy elsősorban az alacsonyabb jövedelmű háztartásoknak okozott gondot a növekvő energiaár, a kormányintézkedés minden fogyasztó számára kedvező – abszolút értékben pedig a nagyobb fogyasztóknak jelent több megtakarítást.

A rezsicsökkentés első évében (2013) három hullámban (január, július, november), míg 2014-ben az országgyűlési választásig egy (április), majd az önkormányzati választásig további két alkalommal történtek előirányzott, konkrét rezsicsökkentési lépések. A 2013. január 1-jétől hatályos 10 százalékos lakossági rezsicsökkentés – földgáz-, áram- és távhőszolgáltatás – valójában egy, a lakosságnak nyújtott természetbeni transzfer. A támogatás mértéke az adott háztartás fogyasztási volumenének és az „indokolt” áremelés,⁸ valamint a csökkentés mértéke közötti különbség függvénye. Azaz a megtakarítás mértéke egy évben az elfogyasztott mennyiség és a rezsicsökkentés mértékének (–10 százalék), illetve az elhalasztott áremelés (+5 százalék) közötti különbség szorzata (15%·1000kWh elhalasztott emelés utáni ár).

2015 első negyedévére már a háztartási energiát érintő rezsicsökkentési intézkedések harmadik hullámánál tartottak. A Magyar Energetikai és Közműszabályozási Hivatal (MEKH) számításai szerint ezek a lépések eddig 334 milliárd forinttal emelték meg a háztartások rendelkezésre álló jövedelmét.⁹

A kormány 2013. január elsejével a végrehajtást egy szintén január elsejével felállított ellenőrző munkacsoporttal erősítette, majd a számlakiállítás módosítására vonatkozó miniszteri rendelettel, fogyasztóvédelmi szabályokkal, illetve rezsivonallal erősítette az intézkedést. Utóbbi egy hónap alatt 1400 bejelentést regisztrált. A rezsicsökkentés élesítését követő egy hónapos fordulón a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium államtitkára, Fónagy János az intézkedés kiterjesztését vetette fel, majd 2013. február hetedikén Rogán Antal, a Fidesz frakcióvezetője immáron ismertette annak részleteit, hogy a jövőben átlago-

san 10 százalékkal csökken a víz, a csatorna, a szennyvízelvezetés, a szemétszállítás, a palackos gáz, valamint a kéményseprés díja. Márciusban az intézkedés védelmében aláírásgyűjtési akcióba kezdett a Fidesz. Lázár János miniszterelnökséget vezető államtitkár 2013 áprilisában már a rezsicsökkentés harmadik lépcsőfokát javasolta, április 29-én pedig bejelentette a kormány a szemétszállítás, a víz, a csatorna, valamint a pb-gáz ára után a kéményseprés és a szennyvízszippantás díjának mérséklését jelentette be. Ugyanezen év november 1-jével újabb 11,1 százalékkal lett olcsóbb a gáz, a villany és a távhő ára. A rezsicsökkentés kommunikációjával és intézkedés csomagjával párhuzamosan a kormányzat hosszú távon nonprofit alapú közmű-szolgáltatási rendszer kialakításának tervezését és kivitelezését is napirendre vette.¹⁰

1. táblázat. *Rezsicsökkentéssel kapcsolatos elfogadott törvények*

előterjesztés száma	törvényjavaslat	elfogadás időpontja
T/10383	A rezsicsökkentések végrehajtásáról	2013. 04. 29.
T/l 1205	A szippantott szennyvízre vonatkozó rezsicsökkentésről, valamint egyes törvényeknek a további rezsicsökkentéssel összefüggő módosításáról	2013. 06. 21.
T/l 2491	Egyes törvényeknek a rezsicsökkentés végrehajtásához szükséges módosításáról	2013. 10. 14.
T/12846	A pénzügyi rezsicsökkentéssel összefüggésben a pénzforgalmi szolgáltatás nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvény módosításáról	2013. 11. 11.
T/l 2977	Az egységes közszolgáltatói számlaképről	2013. 11. 12.
T/13138	Egyes törvényeknek a rezsicsökkentés végrehajtásával összefüggő módosításáról	2013. 12. 17.

A REZSICSÖKKENTÉS POLITIKÁJA

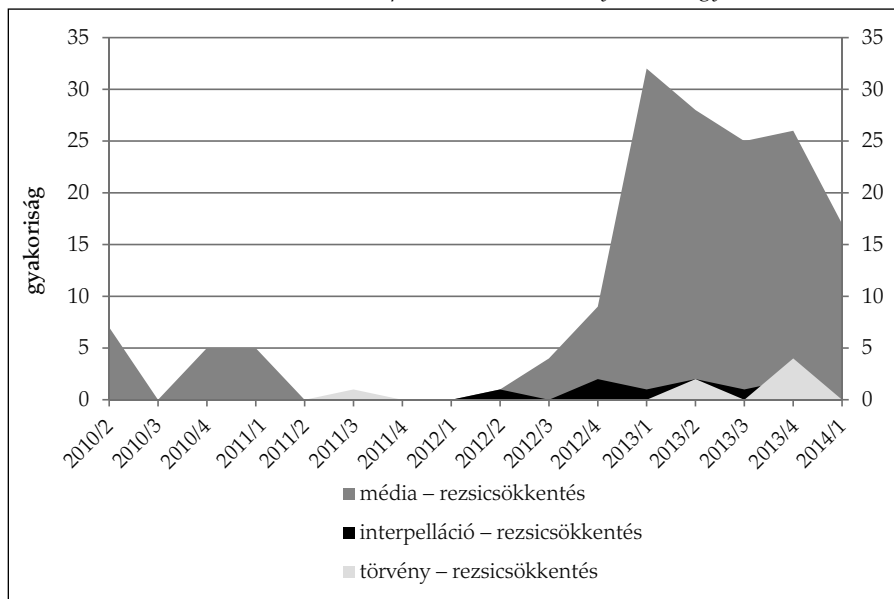
Negyedéves bontásban vizsgálva látható, hogy 2012 végével aktivizálódnak a rezsicsökkentésre vonatkozó megjelenések, amikor is a Fidesz és a kormány aktívan elindítja az ezirányú tartalomfejlesztést és annak kommunikációját.

Az előbbiekből látható, hogy a háztartási energia-ráfordítások emelkedő tendenciái, az adósságspirálok erősödése, a hátralékgondok fennállása ellenére a rezi problémája nem szerepel a média napirendjén. Előfordulása inkább szórványos jelleggel történik, mintsem hogy egy domináns közpolitikai prob-

lémáról beszélhessünk. Szemben például a már 2010 előtt megszerveződő, és a 2010–2014 közötti ciklusban is meglévő devizahiteles „aktivitásoknak”, jelen esetben nem szerveződik meg olyan közpolitikai aktor, amelyik a pártok helyett napirendre emelné a kérdést, beemelné a problémafolyamba. Míg a devizahiteles esetében jelentős civil szervezeti háló jött létre (lásd: batorprogram.hu), amelynek aktivitása folytán a politikai folyamba is bekerült „a devizakárosultak megsegítésének” ügye, addig eltekintve a Jobbik egy-egy „közmu-szolgáltatók piaci magatartása”, illetve a magas rezsiköltségek kapcsán tett felszólalásától, gazdátlan problémáról beszélhetünk. A miniszterelnöki rádió-interjút követően emelkedik be a téma a napirendekre, hogy aztán azt követően decemberben megkezdődjön az ügy folyamatos erősödése.

A rezsicsökkentés 2013. január elsejei első hullámának indulásakor jutunk el a csúcsponthoz, hogy aztán ugyanezen évben a harmadik hullámmal ismét emelkedjen a rezsicsökkentés médiareprezentációja. A 2013. októberi felfelé ívelést a Fidesz rezsicsökkentésre vonatkozó politikai nyilatkozatterve indítja meg, ezt megelőzően Orbán Viktor a szeptemberi kötcsei polgári pikniken a rezsiharc éveként jelöli meg a 2014-es évet.¹¹

3. ábra. Rezsicsökkentés médiában, interpellációkban és törvényekben, negyedéves bontásban¹²

A témára vonatkozó média-megjelenések gyakoriságán túl, az ügy más szakpolitikai területtel való összehasonlítása is illusztrálja, hogy a rezsicsökkentés kérdése nem maradt meg a szakpolitikai alrendszerben, hanem feljött

a makropolitikai szintre – majd a rá vonatkozó diskurzus tartalmi bővítésével (*rezsiharc*) – jelentős dominanciát is mutat. (Mindezt a 2. táblázat az általános gazdaságpolitikai témák számának növekedése, míg a 3. táblázatban a gazdaságpolitikai megjelenések további altéma szerinti bontása – mégpedig az árszabályozásra vonatkozó megjelenésszám növekedése – jelzi.)

2. táblázat. *Téma-megjelenések változása a médiában, 2012-ről 2013-ra (százalék)*

	2012	2013
Igazságügy és büntetőpolitika	14,8	8,8
Általános gazdaságpolitika	10,5	14,1
Kormányzati működés	9,2	13,1
Oktatás	6,2	5,9
Külfüggő, uniós ügyek, nemzetközi segélyezés	5,7	2,1
Kultúra	5,7	2,6
Politikai pártok	4,8	7,5
Bank- és pénzügyek, kereskedelem, idegenforgalom	4,8	6,7
Közlekedés, szállítás, szállítmányozás	4,6	2,7
Mezőgazdaság	4,6	2,6
Egyéb	29,2	33,9

3. táblázat. *Gazdaságpolitikai témák változása a médiában, 2012-ről 2013-ra (százalék)*

	2012	2013
Általános hazai gazdaságpolitikai ügyek	12,5	16,6
Infláció, árak, árfolyamok, kamatok	9,3	10,7
Foglalkoztatás, munkanélküliség, inaktivitás	8,5	7,3
Monetáris- és pénzügypolitika	13,3	16,4
Költségvetési politika: államháztartás, központi költségvetés, államadósság	16,7	8,0
Adózás, adópolitika, adóreform	24,1	12,3
Iparpolitika, ágazati politika, fejlesztéspolitika	11,3	6,2
Árszabályozás	4,0	21,4
Egyéb	0,3	1,1

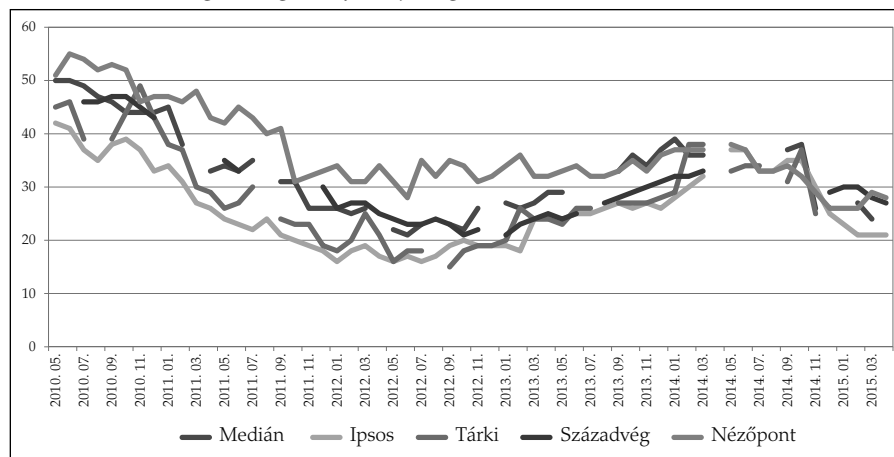
Az egyes rezsicsökkentési szakaszok a média, illetve a törvényhozás terén is megjelenéseket produkáltak, jelentősen uralva a médiateret. Az interpellációk alacsony száma egyrészt magyarázható azzal, hogy az ellenzéknek egy

„populista” intézkedés baloldali kritikáját kellett volna adnia, másrészt hogy egy olyan, a korábbi egyensúlyi állapotnak megfelelő közpolitikai monopólium „érvényességének” jegyében kritizálta a rezsicsökkentés intézkedését, amely a megszakítottág után összeomlott – így el is tekintett a megszólalás ezen módjától. A tárgyalt ábra az ellenzéki inaktivitást így leginkább a kialakuló közpolitikai monopóliumhoz való sikertelen alkalmazkodás jeleként ilusztrálja.¹³

Egyértelműsíteni lehet tehát, hogy a rezsicsökkentés a politikai folyamatban a kormányzati aktivitás eredményeképpen került be. A kormányzat egyedüli szereplőként uralja a témát, a kezdeményezések nem a „közvélemény” felől érkeznek, hanem a kormányzati témabeemelését követően indulnak el a megoldáshullámok. A kormányzat „problematizálja” az ügyet, majd adja meg rá a válaszlépéseket. Ennek megfelelően élhetünk azzal a feltételezéssel, hogy egy tudatosan előkészített politikai kezdeményezésről beszélhetünk.

Mindezt a feltételezést erősítheti az is, hogy a 2010-es 2 706 292 szavazatot szerző Fidesz a 2012-es év májusára szavazótábora felét veszítette el, továbbá az Ipsos 1995 márciusáig visszamenő adatbázisa szerint¹⁴ Orbán Viktor miniszterelnök soha nem volt olyan népszerűtlen, mint akkor. Ezt követően a párt tartósan ebben, az akkor mért sávban maradt, s majd igazán 2013 januárjától erősödött ismét.

4. ábra. Fidesz támogatottsága a teljes népességben, 2010–2015

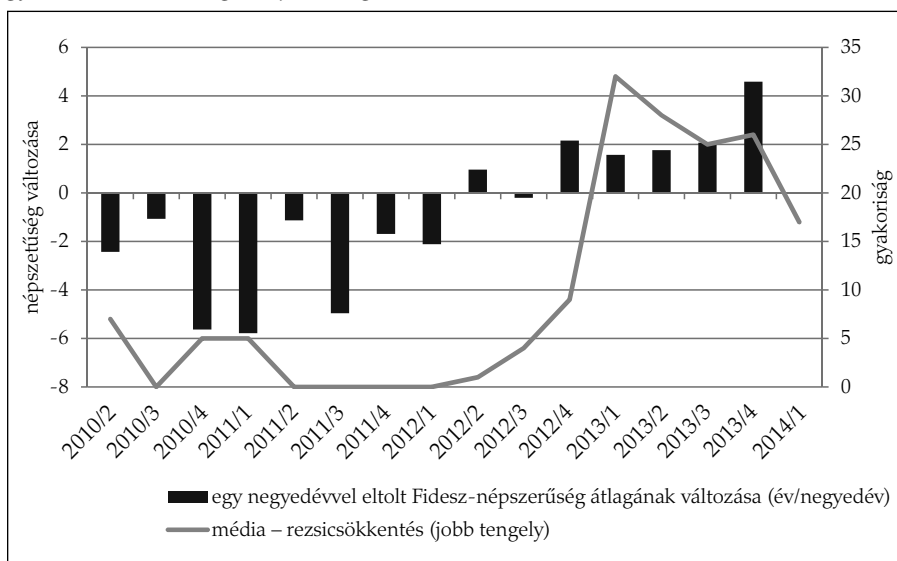

Forrás: torokgaborelemes.blog.hu

A 2014. évi országgyűlési választáshoz közeledve a Fidesz támogatottságának jelentős növekedését hozta.¹⁵ Az adatokból (5. ábra) látható, hogy a Fidesz generálta rezsicsökkentés-diskurzus, továbbá a kormányzati intézkedések,

azaz a mindezek eredményeképpen előálló rezsicsökkentésre vonatkozó média-megjelenések és a Fidesz népszerűség-növekedése között szoros együttmozgás áll fenn (az 5. ábrán jelölt két sor közötti korrelációs együttható 0,65). Ennek alapján feltételezhetnénk, hogy a rezsicsökkentésre vonatkozó média-megjelenések – amelynek háttérét kormányzati bejelentések és intézkedések adják – és a Fidesz 2012. harmadik-negyedik negyedévi mélypontról felfelé történő elmozdulása között összefüggés áll fenn. Az ok-okozatiságot természetesen lehetetlen bizonyítani, és a tanulmánynak nem is ez a tárgya. Azonban nem zárható ki, hogy az összefüggés fenn áll, és az pedig valószínűsíthető, hogy a politikai cél éppen a népszerűség növelése volt.

5. ábra. A Fidesznek a rezsicsökkentés médiabeli megjelenésének gyakoriságához képest egy negyedévvvel későbbi átlagos népszerűsége

Ezen politikai cél elérését segítette tehát elő, hogy a rezsicsökkentés illeszkedett a szabadságharcos kormányzati stratégiába, amelynek következtében a rezsikérdés, a háztartási energia árának észlelése és értelmezése is megváltozott. Immáron többek között az energiaszolgáltató cégek profitja, a brüsszeli „ellenérdek”, továbbá a „magyar nemzeti érdek” kontextusában kereteződött a téma. Korábban utaltam rá, hogy a szakirodalom a közpolitikai imidzs koncepciója alatt azt érti, ahogyan az egyes szakpolitikákat a nyilvánosság és a politikai elit észleli és tárgyalja. Jelen esetben – az előbbit egészítendő – ez a rezsicsökkentésben érintett vállalatok számára előirányzott kényszerű árcsökkentésként (hatósági árszabályozásként), illetve az „extraprofitot lefölező” ener-

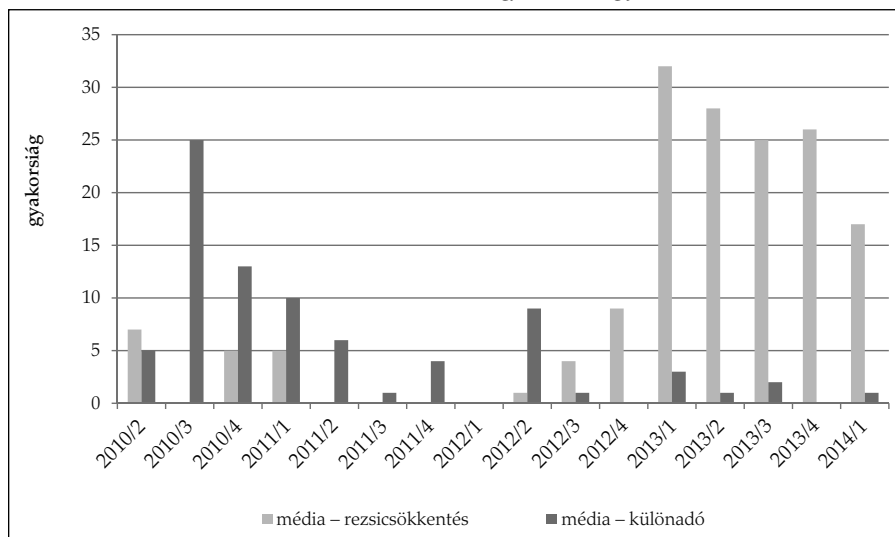
giaipari és egyéb érintett vállalatok elleni „igazságossági” szabadságharcként került értelmezésre.

Nyomatékosítani kell tehát, hogy a rezsicsökkentés intézkedéssorozatával egy olyan közpolitikai, egymás utáni lépésekre szánta el magát, amelyek illeszkedtek a kormányzati narratívába. Csizmadia Ervin már 2001-ben utalt arra, hogy bár az akkori közbeszédben a Fidesz-jelenséget általában a liberális elvektől való eltávolodásban értelmezték, holott – véleménye szerint – amögött inkább az 1980-as évek Nyugat-recepciójának és szereplőinek nemzedéki alapú kritikája áll. Állítása szerint a Fidesz-nemzedék nem ismeri el magának a „diszkurzív diktatúra” (értsd: késő-kádári technokrácia és a liberális értelmiség nyugatosodás-koncepcióját) vívmányait, ezáltal bizonyos értelemben relativizálja a Nyugat-projekt sikerét, és szándéka szerint új sikerességi kritériumokat kíván felállítani (Csizmadia, 2001: 91–92). A Fidesz–KDNP ez utóbbit mélyíti el többek között Magyarország nemzetközi beágyazottságának újraértelmezésével, a posztkommunista örökség felszámolásával (a közjogi rendszer átalakítás révén), a többciklusú kormányzás szándékával, az unortodox gazdaságpolitikájával, továbbá az elitellenes társadalmpolitikai súlypontát-helyezésével.

A 2010–2014 közötti ciklus egészen végigvonul az Orbán-kormány szabadságharcos forgatókönyve, amelynek középpontjában előbb az IMF, a bankok, a multinacionális vállalatok, majd Brüsszel és az energiaszolgáltató cégek álltak. A rezsicsökkentés intézkedéssorozata és kommunikációja illeszkedett a „plebejus antikommunizmus” (Mike, 2014), a „mozgósító konzervativizmus” (Egedy, 2006), a „gazdasági szabadságharc” és az „unortodox gazdaságpolitika” diskurzusához, amely a pénzügyi szervezetek és a multinacionális vállalatok, a profitorientált energiaszolgáltatók ellen irányult. A kormányzat politikai stratégiájának megfelelően a rezsicsökkentés megvédése a magyar érdekek megvédését is jelenti, a sikeresség új kritériumává a „magyar társadalom” megvédése lépett elő. Ennek megfelelően a Fidesz interpretációjában a korábbi „posztkommunista elit” rezsicsökkentésre vonatkozó „támadása” is a „brüsszeli lobbis” és a profitorientált vállalatok megvédése érdekében történik, a korábbi „magyar érdekeket” negligáló gazdaságpolitika restaurálását szolgálja.¹⁶ Már a Nemzeti Együttműködés Programja¹⁷ is meghirdette a harcot az „erőfölénnyel való visszaélés”¹⁸ és a „monopóliumok” ellen.¹⁹ A ciklus végére egyértelművé vált, hogy a közműszektor tulajdonosi átrendezése (részben vagy egészben történő államosítása) ahogyan a második, úgy az akkor még leendő harmadik Orbán-kormány politikájának is centrális eleme.

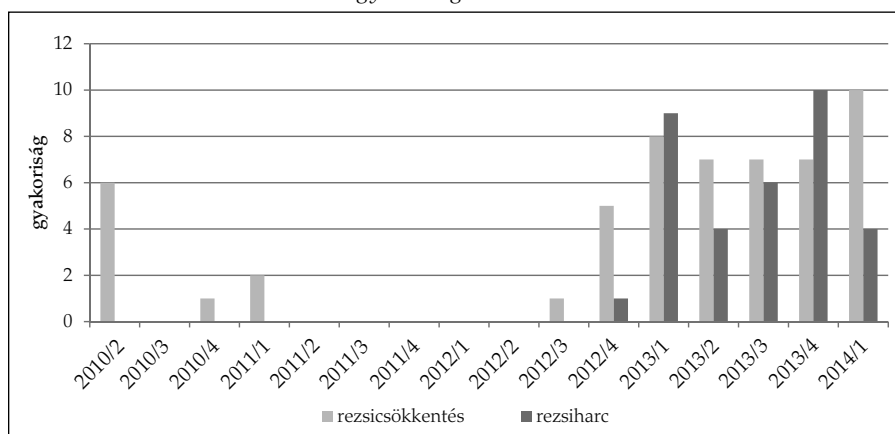
A téma makropolitikai erősödését jelzi, hogy a támogatottság-növekedés szempontjából sikertelen különadók kérdése a 2012-es év második felével érdemben lekerült a média napirendjéről, helyét átvette a kormányzati narratívába illeszkedő, és az állampolgárok által közvetlenül tapasztalható rezsicsökkentés kormányzati tematizálása.

6. ábra. A különadók és a rezsicsökkentés média-megjelenése negyedéves bontásban

A makropolitikai szint felől nézve további megerősítése a témának a rezsicsökkentés és a rezsiharc elkülönítése. A pozitív visszacsatolások jegyében – a korábbi egyensúlyi helyzethez képest újabb sokszzerű intézkedésekkel – a rezsicsökkentés jelentése is tovább bővült. A rezsicsökkentés mellett a rezsiharc-diskurzusa fokozatosan épül fel, és közeledve a 2014. évi országgyűlési választáshoz egyre jobban erősödik a rezsiharc kormányzat által generált diskurzusa (7. ábra).

7. ábra. Rezsicsökkentés és rezsiharc gyakorisága a médiában 2010–2014

KONKLÚZIÓ

A tanulmány a rezsicsökkentés esetét abból a szempontból vizsgálta, hogy mint jelentős közpolitikai változásra, hogyan alkalmazható rá a megszakított egyensúly elmélete. A kormányzati rezsicsökkentések az addigi egyensúly megszakítását jelentették, a rezsicsökkentés ügye makropolitikai szintre emelkedett, az új közpolitikai imidzs és a közpolitikai monopólium kialakulását eredményezte. Az eset sajátossága azonban az, hogy a kezdeményezéssel nem egy, a közpolitikai monopóliumot kívülről támadó közpolitikai szereplő élt, aki a „klasszikus” modell szerint megkonstruálta volna az ügyet mint problémát. A kétségkívül létező társadalmi probléma igazából nem fogalmazódott meg addig, amíg a kormányzat nem tematizálta azt. Ugyanakkor a probléma és annak megoldása rögtön új értelmezési keretben, egy új imidzset megjelenítve fogalmazódott meg, átlépve a korábbi közpolitikai monopólium intézményeit és megoldásait (mint pl. a szociális kompenzációt). A közpolitikai innovátorként fellépő kormányzat rögtön makropolitikai témává tette a rezsicsökkentés ügyét. A kormány generálta rezsicsökkentési diskurzus és az egyensúlyt megszakító intézkedések, továbbá a Fidesz népszerűség-növekedése között szoros együttmozgás áll fenn. Nem jelenthető ki, hogy kizárólag a rezsicsökkentéssel magyarázható a kormányzat támogatottságának növekedése, viszont a politikai szempontok (támogatottság-növekedés lehetőségét) érvényesülésének kiemelt fontosságát feltételezhetjük az intézkedések beindításakor.

A vizsgált periódus a 2014-es évvel lezárul, ugyanakkor a tanulmány a megszakított egyensúly elméletének tükrében feltételezi egy új egyensúlyi állapot beálltát. Mivel az utóbbi időben a rezsicsökkentés tekintetében további intézkedésekre nem került sor, továbbá intuitív módon is kijelenthető, hogy mérséklődött a témára vonatkozó médiabeli megjelenések száma, így élek azzal a feltételezéssel, hogy ez a további radikális változásokra való szándék mérséklését jelenti. Ez a negatív visszacsatolás egyúttal a stabilitás felé vitte a rendszert, a drasztikus változások után egy egyensúlyi, vagy közel egyensúlyi időszakkal lehet számolni. Ezt a feltételezést jelen tanulmány nem erősíthette meg, amely egyúttal egy kutatói feladatot jelöl meg az elmélet további alkalmazhatóságát illetően.

JEGYZETEK

¹ A tanulmány elkészítését az OTKA „A közpolitika dinamikája Magyarországon” (CAP) c. projekt keretében készítette (ÁJP-K-109303, projektvezető: Boda Zsolt; további információ: cap.tk.mta.hu). A tanulmány egy korábbi változatához fűzött megjegyzéseikért köszönettel tartozom az MTA TK PTI-ben rendezett műhelyvita résztvevőinek. A fennmaradó hibák kizárólag a szerzőt terhelik.

- ² A teljesség végett meg kell említenünk, hogy a kormányzat a 2011 júliusában elfogadott Nemzeti Energiastratégia 2030-ban foglalkozik a fenti kihívásokkal, a szociális alapú támogatások erősítésével.
- ³ A magyarok negyede továbbra is küzd a havi számlákkal. TÁRKI Társadalomkutatási Intézet, 2012. június 20. Elérhető: http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120620_szamla.html. Letöltés ideje: 2015. október 1.
- ⁴ Vízellátás, szennyvízkezelés, elektromos energia, gáz, vezetékes gáz, szilárd tüzelőanyagok, központi fűtés, távhő.
- ⁵ OTP: Egekben a rezsikiadások, évi 600 ezer forint is lehet a lakhatás. *Világgazdaság Online*, 2012. augusztus 30. Elérhető: <http://www.vg.hu/penzugy/megtakaritas/otp-egekben-a-rezsikiadasok-evi-600-ezer-forint-is-lehet-a-lakhatas-384557>. Letöltés ideje: 2015. szeptember 30.
- ⁶ *Szegénység vagy energiaszegénység. Az energiaszegénység definiálása Európában és Magyarországon*. Energiaklub, 2012. január. Elérhető: http://energiaklub.hu/sites/default/files/energiaklub_szegenyseg_vagy_energiaszegenyseg.pdf. Letöltés ideje: 2015. április 30.
- ⁷ A média-adatbázis a Népszabadság és a Magyar Nemzet címlapjainak 2010–2014 közötti kódolásával készült.
- ⁸ Indokolt árváltozás a mindenkori hatósági árképzésért felelős szerv vagy intézmény által felügyelt, jogszabályban rögzített transzparens árképlet alapján meghatározott ár, az adott hatósági áras piacon. Végző soron a hatósági ár figyelembe veszi az energiaszolgáltatók működési költségeit, a tőkepótlási szükségletet, illetve ez utóbbi megtérülését is.
- ⁹ MEKH: *Megvalósult a rezsicsökkentés harmadik üteme*. 2015. június 02. Elérhető: <http://www.mekh.hu/kozerdeku-adatok-2/a-magyar-energia-hivatal-kozlemenyei/626-10-szazalekkal-csokken-a-lakossagi-villamos-energia-a-foldgaz-es-a-tavho-ara-januartol.html>. Letöltés: 2015. szeptember 30.
- ¹⁰ A rezsicsökkentés kronológiájához lásd: A rezsicsökkentés érája. *Magyar Nemzet Online*, 2013. november 19. Elérhető: http://mno.hu/belfold_archiv/a-rezsicsokkent-es-eraja-1192813. Letöltés: 2015. szeptember 30.
- ¹¹ Az MTA–ELTE Peripato Kutatócsoport által a 2010-es és 2014-es magyarországi parlamenti választási kampányok legfőbb mediadinamikai jellemzőit vizsgáló kutatása arra az eredményre jutott, hogy a rezsicsökkentés rituális egyöntetűséggel ívelte át a 2014-es kampány összes aktualitáshoz, újdonsághoz, illetve botrányhoz kapcsolódó belpolitikai témáját. A kutatás a rezsicsökkentés esetében „a társadalom egy másik alrendszeréből, a politika felől a média alrendszerét folyamatosan érő ingerlés strukturális közbeszédi” eredményéről (Fokasz–Tóth–Micsinai–Jelenfi–Előd, 2015: 52.) számolt be. A kutatócsoport szerint a rezsicsökkentés kiemelkedését nem csak a politika felől érkező folyamatos ingerlés, hanem az intézkedésben rejlő erkölcsi elem is, azaz a lakossági terhek csökkentésének imperatívusza is okozta. (I. m.: 53.)
- ¹² A tanulmányban a 2012. november 30-i előtti „rezsicsökkentésre” vonatkozó adatok a lakosság rezsiköltségeivel kapcsolatos megjelenésekre és megszólalásokra vonatkoznak.
- ¹³ A rezsicsökkentésre vonatkozó nyilvános közvélemény-kutatási eredmények megerősítik, hogy az állampolgárok egy jelentős része értesült a rezsicsökkentésről (Medián, 2013. március), egyetért tartalmával (Bell Research, 2013. május; Századvég, 2013. november), vagy számol – ha nem is jelentős – árcsökkenéssel (Policy Agenda, 2013. január).

- ¹⁴ Orbán Viktor soha nem volt ilyen népszerűtlen. *Origo.hu*, 2012. május 29. Elérhető: <http://www.origo.hu/itthon/20120528-partok-es-politikusok-nepszerusege-felidoben.html>. Letöltés ideje: 2015. április 30.
- ¹⁵ Amellett, hogy a szubjektív anyagi státusz szempontjából a Fidesz továbbra is a jobban keresők körében népszerű, viszont azok között, akiknek „gondot okoz” a rezsicsámlák kiegyenlítése 2014-re, népszerűbb, mint a baloldal (Enyedi–Fábián–Tardos, 2014: 539).
- ¹⁶ Lásd például: „Ízléstelen képmutatás”, Mesterházy brüsszeli látogatása. *Magyar Nemzet Online*, 2013. március 20. Elérhető: <http://mno.hu/eu/izlestelen-kepmutatas-mesterhazy-brusszeli-latogatasa-1146137>. Letöltés ideje: 2015. április 30.; Rezsicsökkentés – Fidesz: egyre száználmasabbak az MSZP kritikái. *Haon, hu*, 2013. március 26. Elérhető: <http://www.haon.hu/rezsicsokkentés-fidesz-egyre-szanalmasabbak-az-mszp-kritikai/2227681>. Letöltés ideje: 2015. április 30.; Fidesz: az MSZP hagyjon fel a rezsicsökkentés támadásával. *Haon.hu*, 2013. március 28. Elérhető: <http://www.boon.hu/fidesz-az-mszp-hagyjon-fel-a-rezsicsokkentés-tamadasaval/2229732>. Letöltés ideje: 2015. április 30.; Fidesz: Az MSZP elindította a rezsicsökkentés elleni támadást Brüsszelben. *168 Óra Online*, 2013. november 16. Elérhető: <http://www.168ora.hu/itthon/fidesz-mszp-elindította-rezsicsokkentés-elleni-tamadasat-brusszelben-120707.html>. Letöltés ideje: 2015. április 30.; Fidesz: a szocialisták a rezsicsökkentés eltörlésére készülnek. *HVG.hu*, 2014. január 11. Elérhető: http://hvg.hu/itthon/20140111_Fidesz_MSZP_rezsicsokkentés_eltörése. Letöltés ideje: 2015. április 30.
- ¹⁷ Elérhető: http://www.miniszterelnok.hu/attachment/0009/8616_00047.pdf
- ¹⁸ „... az energiaárak érezhetően meghaladják a környező országokban levő árakat, ami rontja a hazai vállalkozások versenyképességét (...). Ahol lehet, fel kell törni a kartellszerű működést akár új versenytársak belépésének elősegítésével. Ahol pedig természetes monopóliumokról van szó, ott erősebb szabályozással, esetleg a tulajdonviszonyok átrendezésével szükséges fellépni.” *Nemzeti Együttműködés Programja*, 2010. május 22. Elérhető: http://www.miniszterelnok.hu/attachment/0009/8616_00047.pdf. Letöltés ideje: 2015. április 30.
- ¹⁹ „Amikor a privatizáció történt, monopolpozíciókat szereztek meg nagy nemzetközi cégek, mondjuk, a magyar energiaszektorban, a magyar vízellátásban, általában a közszolgáltatások területén, és az ármeghatározásban is monopolpozícióra tettek szert, és ami fölötté van az indokolt profitnak, márpedig az elmúlt húsz évben ez általában fölötté volt, éppen most jövünk vissza a rezsicsökkentés révén ebből az állapotból, tehát ez a profit szerintem már jogosulatlan, monopóliumból fakadó profit, amit szintén kivisznek az országból.” *Orbán Viktor beszéde a XXIV. Balványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban, Tusnádfürdőn*. Elérhető: <http://tva.hu/orban-viktor-beszede-a-xxiv-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban-tusnadfurdon-baile-tusnad/>. Letöltés ideje: 2015. április 30.

IRODALOM

Baumgartner Frank–Jones, Bryan. D. (1991): Agenda Dynamics and Policy Subsystems. *The Journal of Politics*, 53 (4): 1044–1074.

- Baumgartner Frank–Jones, Bryan. D. (1993): *Agendas and instability in American politics*. Chicago, University of Chicago.
- Csizmadia Ervin (2001): Nyugat-Európa recepciója és a magyar elit. Sikerek és teherterhelések az átmenetben és az új demokráciában. In: Simon János (szerk.): *Ezredvégi értelmezések. Demokráciáról, politikai kultúráról, bal- és jobboldalról*. I. kötet. Budapest, Villányi úti könyvek. 81–96.
- Egedy Gergely (2006): „Patricius” és „mozgósító” konzervativizmus. *Magyar Szemle*, 2.
- Enyedi Zsolt–Fábián Zoltán–Tardos Róbert (2014): Pártok és szavazók 2010–2014. In: Kolosi Tamás–Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Ríport 2014*. Budapest, Tárki. 532–556.
- Fellegi Dénes–Fülöp Orsolya (2012): *Szegénység vagy energiaszegénység? Az energiaszegénység definiálása Európában és Magyarországon*. Energiaklub, 2012. január.
- Fokasz Nikosz–Tóth Gergely–Micsinai István–Jelenfi Gábor–Előd Zoltán (2015): Kampány és valószínűségkonstrukció. A 2010-es és a 2014-es választási kampányok összehasonlító elemzése a NOL és az MNO oldalakon megjelent kampánytémák dinamikája alapján. *Jelkép*, 2015/3, 25–63.
- Herpai Balázs (2010): A lakossági díjhátralékok alakulása egy felmérés tükrében. *Esély*, 2010/6., 22–40.
- Jennings, Will–Emily Gray–Stephan Farrall–Colin Hay (2015): *Punctuated Equilibrium and the Criminal Justice Policy Agenda in Britain*. The 8th Annual Conference of the Comparative Agendas Project. Elérhető: http://www.comparativeagendas.info/wordpress/wp-content/uploads/2015/06/JenningsFarrallGrayHay_CAP2015.pdf. Letöltés ideje: 2015. szeptember 30.
- Kingdon, John W. (1984): *Agenda, Alternatives, and Public Policies*. Boston, Little Brown.
- Magyar László (2015): *A magyarországi lakossági villamosenergia-árak növekedésének okai az elmúlt két évtizedben*. Energiaklub, 2015. február.
- Mike Károly (2014): Az antikommunizmuson túl. *Kommentár*, 3. Elérhető: http://kommentar.info/hu/szerzo/mike_karoly. Letöltés ideje: 2015. szeptember 30.
- Romero, Antonio (2009): *Theoretical Lenses for the Analysis of Policy Change: Using the Punctuated-Equilibrium and the Multiple Streams Frameworks to Understand Civil Service Reforms in Mexico*. XXI IPSA World Congress of Political Science. Elérhető: http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_651.pdf. Letöltés ideje: 2015. szeptember 30.
- True, James L.–Jones, Bryan D.–Baumgartner, Frank D. (2007): Explaining Stability and Change in Public Policymaking. In: Paul A. Sabatier (eds): *Theories of the Policy Process*. Westview Press.